

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова

Факультет економіки моря

Кафедра менеджменту

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Сергій СЛОБОДЯН

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ

Program of the Discipline

HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

рівень вищої освіти – другий (магістерський)

тип дисципліни – обов'язкова

мова(и) викладання – українська

Миколаїв – 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами»

«02» 03 2023 р.

Розробник(и):

Доцент кафедри менеджменту,
кандидат технічних наук, доцент

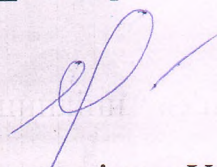
Костянтин ТРУНІН

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» розглянуто на засіданні кафедри менеджменту

Протокол № 8 від « 02 » 03 2023 р.

Завідувач кафедри менеджменту

кандидат економічних наук, доцент

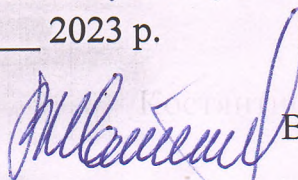

Ігор СІРЕНКО

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» розглянуто Методичною радою Факультету економіки моря

Протокол № 9 від « 02 » 05 2023 р.

В.О. декану Факультету економіки моря,
кандидат економічних наук, доцент

Вячеслав ІВАТА

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» погоджено з навчальним відділом

Начальник навчального відділу

кандидат технічних наук, доцент

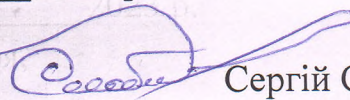
Андрій ЛАБАРТКАВА

Робоча програма навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» затверджена Навчально-методичною радою НУК

Протокол № 4 від « 24 » 05 2023 р.

Голова НМР НУК

кандидат технічних наук, професор

Сергій СЛОБОДЯН

© НУК, 2023

© Трунін К.С., 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» затверджена Навчально-методичною радою НУК

Протокол № 4 від « 24 » 05 2023 р.

Голова НМР НУК

кандидат технічних наук, професор

Сергій СЛОБОДЯН

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Опис навчальної дисципліни	5
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	6
3. Передумови та вивчення дисципліни	6
4. Очікувані результати навчання	6
5. Програма навчальної дисципліни	7
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методів їх демонстрування	11
7. Форми поточного та підсумкового контролю	12
8. Критерії оцінювання результатів навчання	14
9. Засоби навчання	14
10. Рекомендовані джерела інформації	14

ВСТУП

Анотація

Курс передбачає поглиблене вивчення студентами комплексу теоретичних знань і умінь щодо розробки та здійснення стратегії та політики управління людськими ресурсами в сучасних організаціях, добір та розміщення персоналу, його оцінювання та навчання, забезпечення цілеспрямованого ефективного використання людських ресурсів організації. Дисципліна спрямована також на формування у студентів професійних навичок роботи з персоналом організації як об'єктом менеджменту, умовами формування й розвитку персоналу, управлінням використання та поведінкою персоналу, оцінки та мотивації персоналу.

Ключові слова: людські ресурси, управління людськими ресурсами, формування людських ресурсів організації, керівництво персоналом.

Summary

The course involves in-depth study by students a complex of theoretical knowledge and skills regarding the development and implementation of the strategy and policy of human resources management in modern organizations, the selection and placement of personnel, their evaluation and training, ensuring the purposeful and effective use of the organization's human resources. The discipline is also aimed at forming students' professional skills in working with the organization's personnel as an object of management, the conditions of formation and development of personnel, management of the use and behavior of personnel, evaluation and motivation of personnel.

Keywords: human resources, human resources management, formation of human resources of the organization, personnel management.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Обов’язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 073 «Менеджмент»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Електронна адреса РПНД на сайті Університету		Семестр	
Індивідуальне науково-дослідне завдання Не передбачено		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 150		Лекції	
		30 год.	10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 6	Освітній рівень: другий (магістерський)	Практичні, семінарські	
		30 год.	10 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		90 год.	130 год.
		Вид контролю: іспит	
	Форма контролю: комбінована		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» є формування комплексу теоретичних знань та умінь щодо розробки та здійснення кадрової політики в сучасних організаціях, добір та розміщення персоналу, його оцінювання та навчання, забезпечення цілеспрямованого використання персоналу організації. Дисципліна «Управління людськими ресурсами» спрямована також на формування у студентів професійних навичок роботи з персоналом організації як об'єктом менеджменту, умовами формування й розвитку персоналу, управлінням використання та поведінкою персоналу, оцінки та мотивації персоналу, уміння застосовувати набуті знання в різних сферах діяльності та ефективно керувати людськими ресурсами для досягнення успіху.

Завданнями навчальної дисципліни «Управління людськими ресурсами» є формування у здобувачів освіти відповідно до освітньо-професійної програми загальних та фахових компетентностей.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумов для вивчення дисципліни «Управління людськими ресурсами» немає.

4. Очікувані результати навчання

Студент набуває змоги:

- організовувати та здійснювати **ефективні комунікації** всередині колективу, з представниками різних професійних груп та в міжнародному контексті.
- демонструвати **лідерські навички** та вміння працювати у команді, взаємодіяти з людьми, впливати на їх поведінку для вирішення професійних задач.
- забезпечувати особистий **професійний розвиток та планування власного часу**.

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Людські ресурси й суспільство.

Тема 1. Характеристика людських ресурсів [14, с. 15-26].

Тема 2. Сутність управління людськими ресурсами [13, с. 12-17], [26, с. 8-10].

Тема 3. Ринок праці. [26, с. 14-22].

Тема 4. Формування стратегії управління людськими ресурсами й політики її реалізації [26, с. 51-75].

Тема 5. Законодавча база з управління людськими ресурсами [14, с. 29-35].

Змістовий модуль 2. Теоретичні основи управління людськими ресурсами.

Тема 6. Понятійно-категорійний апарат дисципліни «Управління людськими ресурсами» [26, с. 8-12].

Тема 7. Методологічні аспекти управління людськими ресурсами [26, с. 25-32].

Тема 8. Кількісні та якісні характеристики людських ресурсів [26, с. 60-68].

Тема 9. Трудовий потенціал держави й модель компетенцій її людських ресурсів [26, с. 70-77].

Тема 10. Зарубіжний досвід управління людськими ресурсами [14, с. 162-163].

Змістовий модуль 3. Формування людських ресурсів організації.

Тема 11. Формування людських ресурсів організації шляхами: комплектування персоналу; управління процесом вивільнення персоналу; з урахуванням особливостей персоналу організації як соціальної системи [14, с. 9-15], [26, с. 87-112].

Тема 12. Планування людських організацій в організації [26, с. 78-86].

Тема 13. Управління людськими ресурсами в організації [14, с. 12-14], [26, с. 35-44].

Тема 14. Організація процесу реалізації людських ресурсів організації й управління ними [26, с. 164-172]. Оцінка й розвиток людських ресурсів організації [26, с. 134-142].

Тема 15. Стратегія управління людськими ресурсами [14, с. 12-14].

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб	с.р.		л	п	лаб	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Модуль 1</i>										
<i>Змістовий модуль 1. Людські ресурси й суспільство.</i>										
Тема 1. Характеристика людських ресурсів	9	2	2	–	5	9	0	0	–	9
Тема 2. Сутність управління людськими ресурсами	9	2	2	–	5	9	1	1	–	7
Тема 3. Ринок праці	9	2	2	–	5	9	0	0	–	9
Тема 4. Формування стратегії управління людськими ресурсами й політики її реалізації	9	2	2	–	5	9	0	0	–	9
Тема 5. Законодавча база з управління людськими ресурсами	9	2	2	–	5	9	1	1	–	7
Всього за модулем 1	45	10	10	–	25	45	2	2	–	41
<i>Змістовий модуль 2. Теоретичні основи управління людськими ресурсами.</i>										
Тема 6. Понятійно-категорійний апарат дисципліни	9	2	2	–	5	11	2	2	–	7
Тема 7. Методологічні аспекти управління людськими ресурсами.	9	2	2	–	5	9	1	1	–	7
Тема 8. Кількісні та якісні характеристики людських ресурсів	9	2	2	–	5	9	0	0	–	9
Тема 9. Трудовий потенціал держави й модель компетенцій її людських ресурсів	9	2	2	–	5	9	0	0	–	9
Тема 10. Зарубіжний досвід управління людськими ресурсами	9	2	2	–	5	9	1	1	–	7
Всього за модулем 2	45	10	10	–	25	47	4	4	–	39
<i>Змістовий модуль 3. Формування людських ресурсів організації.</i>										
Тема 11. Формування людських ресурсів організації	12	2	2	–	8	12	1	1	–	10
Тема 12. Планування людських ресурсів в організації	12	2	2	–	8	10	0	0	–	10
Тема 13. Управління людськими ресурсами в організації	12	2	2	–	8	10	0	0	–	10
Тема 14. Організація процесу реалізації людських ресурсів організації	12	2	2	–	8	12	1	1	–	10
Тема 15. Стратегія управління людськими ресурсами	12	2	2	–	8	14	2	2	–	10
Всього за модулем 3	60	10	10	–	40	58	4	4	–	50
Разом за курсом	150	30	30	–	90	150	10	10	–	130

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	Сутність управління людськими ресурсами.	2	2
3	Ринок праці.	2	0
4	Планування людських ресурсів в організації.	2	0
5	Служби управління персоналом.	2	0
6	Кількісні та якісні характеристики людських ресурсів.	2	2
7	Оцінка й розвиток людських ресурсів організації.	2	0
8	Стратегія управління людськими ресурсами.	1	0
Разом		15	4

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	Характеристика людських ресурсів.	2	2
3	Організація процесу реалізації людських ресурсів організації	2	0
4	Трудовий потенціал організації й модель компетенцій її людських ресурсів.	2	0
5.	Планування людських ресурсів.	2	2
6.	Управління людськими ресурсами в організації.	2	0
7.	Формування людських ресурсів організації.	2	1
8	Законодавча база з управління людськими ресурсами.	1	1
Разом		15	6

Самостійна робота

Самостійна робота передбачає підготовку до лекційних занять; самостійне поглиблення знання за темами дисципліни; підготовку до практичних робіт; написання рефератів та підготовку презентацій; підготовку до поточних модульних контрольних робіт; підготовку до заліку.

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до лекцій	20	40
2	Підготовка до практичних робіт: – вивчення тем курсу за списком основної літератури для виконання тестів та обґрунтування ситуаційних задач.	30	30
		20	20
3	Підготовка до модульних контрольних робіт	20	40
Разом		90	130

6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування

Методи навчання – способи, якими забезпечується набуття здобувачами відповідних компетенцій через засвоєння програмного матеріалу та активізацію навчального процесу, а саме:

1. *Лекції* є одним з найпоширеніших методів навчання, де викладач передає інформацію студентам за допомогою усної презентації.

2. *Семінари та дискусії* надають студентам можливість обговорювати та аналізувати концепції лідерства, розв'язувати кейси та взаємодіяти з іншими студентами.

3. *Кейс-стаді* передбачає аналіз реальних ситуацій в бізнесі, що допомагає студентам розвивати аналітичні та прийняття рішень.

4. *Рольові ігри та симуляції* дають студентам можливість відтворити реальні ситуації керівництва і випробувати різні стратегії.

5. *Створення проектів*, які вимагають використання навичок лідерства, сприяє розвитку практичних навичок та здатності працювати в команді.

6. *Інтерактивні онлайн-курси та вебінари* дозволяють студентам отримувати доступ до матеріалів навчання у будь-який час та взаємодіяти з викладачем та іншими студентами в онлайн-середовищі.

7. *Менторство та керівництво* – надання можливості студентам працювати з досвідченими лідерами або наставниками для отримання особистого керівництва та порад.

8. *Самостійне вивчення та дослідницька робота* дозволяє студентам розвивати навички критичного мислення та саморегуляції.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовуються такі методи оцінювання знань:

1. *Тестування з відкритими та закритими питаннями*, де студенти відповідають на питання або розв'язують завдання, які можуть бути як об'єктивними (закриті питання) так і суб'єктивними (відкриті питання).

2. *Кейс-стаді* – студентам може бути запропоновано аналізувати кейси та розробляти рекомендації на основі своїх знань та розуміння проблеми.

3. *Використання портфоліо* дозволяє студентам демонструвати свої досягнення, роботи та проекти протягом певного періоду навчання.

4. *Проекти та практичні завдання* – оцінка може ґрунтуватися на виконанні студентами конкретних завдань або проектів, де вони можуть показати свої навички та розуміння матеріалу.

5. *Оцінка під час виступів* – студенти можуть бути оцінені за їхні виступи, презентації або участь у дискусіях.

6. *Автентичні завдання* – це завдання, які моделюють реальні ситуації та вимагають від студентів застосовувати свої знання та навички на практиці.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою проміжних оцінок з поточного контролю та оцінюється за 100-бальною системою Університету. У проміжних оцінках студент може набрати від 60 балів до 100 балів. Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру (активність, участь в дискусіях; виконання завдань та інше). Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає

оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю і оцінювання результатів виконання практичних і самостійних робіт

Кількість балів	Критерії оцінювання
5	Робота виконана у встановлений термін. Студент самостійно визначає тип задачі і раціонально розв'язує її. Може розв'язувати комбіновані задачі. Задачі вирішено вірно, у висновках проведена коректна інтерпретація результатів. Надані повні усні відповіді на запитання стосовно ситуаційних задач
4	Робота виконана самостійно з порушенням встановлених термінів. Студент самостійно визначає тип задачі і раціонально розв'язує її. Може розв'язувати комбіновані задачі. Студент надає відповідь не на всі запитання під час обговорення ситуаційних задач
3	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Студент наводить потрібні формули. Розв'язує задачу користуючись алгоритмом. У висновках є помилки та неточності
2	Студент складає скорочену умову задачі, робить обчислення лише за готовою формулою
0	Студент не розв'язує задачі
<i>Максимальна оцінка студента за даний компонент 75 балів (15 практичних і самостійних робіт по 5 балів, для заочної форми виконуються всі самостійно)</i>	

Форми контролю і оцінювання результатів модульного контролю

Кількість балів	Критерії оцінювання
10	Робота виконана вірно, логічно, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міжпредметні зв'язки, містить аргументовані висновки
6	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу
4	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована

2	Відповідь має суттєві помилки, аргументи не сформульовані, використовуються невірна термінологія.
0	Студент не дає відповіді.
<i>Максимальна оцінка студента за даний компонент 10 балів</i>	

8. Критерії оцінювання результатів навчання

Форма контролю	Максимальна кількість балів	
	Денна форма	Заочна форма
Змістовий модуль		
Виконання практичних робіт	15x5 балів = 75 балів	4 x5 балів = 20
Виконання самостійних завдань	1x15 балів = 15 бали	15x5 балів = 70 балів
Залік або ПМК.	10	10
Всього	100 балів	100 балів

9. Засоби навчання

Дистанційне навчання за допомогою Google Zoom, посилання: <https://us05web.zoom.us/j/6059027887?pwd=SG9PUzRyeitNd2M0RUUVNL25yNzNlZz09>, Ідентифікатор конференції: 605 902 7887, Код доступу: Rmzd27

Безкоштовні електронні інструменти: Zoom, онлайн-дошка Padlet, онлайн інструмент canvanizer.com, платформа Дія, Google-додатки, YouTube та інше.

Для лекційних очних занять: мультимедіа-, відео- і звуковідтворююча проекційна апаратура (ноутбук, відеокамера, екран, смартдошка).

Бібліотечні фонди (підручники і навчальні посібники, методичні рекомендації, наукова література тощо).

10. Рекомендовані джерела інформації

Законодавча та нормативно-правова література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.96. — К.: Преса України. — 1997. — 80 с.
2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами: офіційне видання станом на 1 квітня 2000 р. — Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство "ІВА", 2000. — 542 с.
3. Закон України "Про оплату праці" // Урядовий кур'єр, 1995.

4. Закон України "Про зайнятість" // Урядовий кур'єр, 1991.
5. Закони України "Про зайнятість населення". Том 1. - К., 1999. с. 252-268.
6. Закон України "Про колективні договори і угоди". Закони України. Том 6. - К., 1996. с.5-11.
7. Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)". Закони України. Том 15. - К., 1999. с.332-343.
8. Закон України "Про оплату праці". Закони України. Том 8.-К., 1997. с.210-218.
9. Закон України "Про охорону праці". Закони України. Том 4. К., 1996. с. 114-133.
10. Класифікатор професій ДК 003-95. – К.: Держстандарт України, 1995.

Основна література

11. Власова О.І., Никоненко Ю.В. Соціальна психологія організацій та управління. Підручник. Київ : Центр учбової літератури. – 2010. – 398 с.
12. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади : навч. посібник для ВНЗ / В.Г.Воронкова, А.Г.Беліченко, О.М.Попов та ін. : ред.. В.Г.Воронкова ; ЗДІА – К : Професіонал, 2006. – 567 с.
13. Жук. І.Л. Людські ресурси // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. Т. 18. URL: <https://esu.com.ua/article-59920> (дата перегляду: 19.01.2023)
14. Зайченко О.І., Кузнецова В.І. Управління людськими ресурсами: навч. пос. /за наук. ред. О.І. Зайченко. – Івано-Франківськ, «Лілея-НВ». – 215. - 232 с.
15. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2003. – 296 с.
16. Мурашко М.І. Менеджмент персоналу: Навчально-практичний посібник. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. – 311 с.
17. Петюх В.М. Управління персоналом: Навч.-метод, посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К., 2000. – 224 с.

18. Пожар О. М. Управління персоналом: начальнo-методичний посібник. /О.М. Пожар, С.В. Зеленський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 199 с.
19. Сардак С. Е. Еволюція поглядів на зміст і роль людських ресурсів у суспільному поступі // Актуал. пробл. економіки. 2012. № 12(138).
20. Спивак В. А. Развивающее управление персоналом / В. А. Спивак. – СПб. : Изд. дом, «Нева», 2004. – 440 с.
21. Сперанский В. И. Современные технологии управления персоналом : учеб.-практ. пособие / В. И. Сперанский. – М. : Альфа-Пресс, 2008. – 496 с.
22. HR-менеджмент у публічному управлінні : навч. посіб. / О. М. Руденко та інші. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 124 с. 6. HR jobs of the future – URL: <https://www.cognizant.com/whitepapers/21-hr-jobs-of-the-future-codex5450.pdf>
23. Комунікатор і управлінець: сучасні функції HR-менеджера. URL: https://ares.by/blog/kommunikator_i_upravlenets_sovremennye_funktsii_hrmenedjera.

Допоміжна література

24. Гузенко Г.М. Людський потенціал: сутність та пріоритетні напрямки розвитку в Україні / Г.М.Гузенко // збірник наукових праць університету імені Г.С.Сковороди. Економіка. – 2010. – Вип. 10. – С. 30-41.
25. Дейнека А.В. Управление человеческими ресурсами: Учебник для бакалавров / А.В. Дейнека, В.А.Беспалько. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2013. – 392 с.
26. Людський ресурс. Вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : / <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
27. Мороз О.С. Управління людськими ресурсами: навч. посібник для ВНЗ / О.С. Мороз. – ЗДІА. – Запоріжжя. – ЗДІА, 2015. – 324 с.
28. Петрова І. Л. Стратегічне управління людськими ресурсами : навч. посіб. / І. Л. Петрова. — К. : КНЕУ, 2013. — 466 с.
29. Управління людськими ресурсами: філософські засади / [під. ред.проф. В. Г. Воронкової]. – К.: ВД „Професіонал”, 2006. – 576 с.

30. Чанько А. Д. Алгебра и гармония HR-менеджмента. Эффективность обучения персонала и диагностика организационной культуры / А. Д. Чанько // Научные доклады. – 2006. – №18. – СПб.: НИИ менеджмента СПбГУ, 2006. – 26 с. 3.3.
31. Почтовюк А. Б., Семеніхіна В.В. HR-менеджмент та можливості його використання для професійного розвитку персоналу. Економічний простір. 2020. № 160. С. 103-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2020_160_21 32.
- Сучасні HR-навички. Talent Management. URL: <https://www.talentmanagement.com.ua/4644-4644-hr-skills>.
33. Тренди в HR: нова реальність 2021 року. URL: <http://peopleforce.io/uk/blog/trendi-v-hrnova-realist-2021-roku-2/>

Іноземна:

34. Edvinsson L., Mnlone M.S. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Vnlue by Finding Its Hidden Brainpower. N.Y., 1997.
35. Investing in People and Ideas. EDI's Strategy for the Future. The World Bank. Washington, 1994.
36. Ireland N. Human Capital, asymmetric Information and Labormanagement // Annnles d'economie et de statistique. Paris, 1994
37. Mincer J. Production of Human Capital and the lifecycic of earnings: variations on a theme // National Bureau of Economic Research. Working Paper, 1994.
38. Needles B. E., Powers M., Mills S.K., Anderson H. R. "Managerial Accounting" 5th ed. – Boston, N.Y.: Houghton Mifflin Company, 1999. – 603 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

39. Інститут соціології НАНУ <http://www.i-soc.com.ua/institute/>
- 40 . Фонд демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва <http://dif.org.ua/>
41. Київський міжнародний інститут соціології <http://www.kiis.com.ua/>
42. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України <http://www.ipiend.gov.ua/index.php>